

„kvázi-ikonokként” szerepelnek a lapok hasábjain. A Széchenyi-ikonográfia pedig azt mutatja be, hogyan nyert teret a populáris képalkotás a „hiteles kép” hiányában.

A negyedik fejezet záró szakaszában az aktuális eseményképet veszi górcső alá Révész Emese munkája. A képeslapok rajzolója a hiteles eseményeket rendkívüli művésziességgel igyekeztek papírra vetni. Ezáltal egy olyan hibrid képi műfajt hoztak létre, amely képileg hitelesen közvetítette a világ történéseit és ezek hétköznapi emberek számára is érthető összefoglalását.

A képes sajtó témájának részleteit számos tudományterület boncolgatta az évek során; átfogó elemzésére elsőként Révész Emese vállalkozott. Művének jelentős részét képezi 2008-ban sikeresen megvédett doktori értekezése, amely behatóan foglalkozik a jelen műben tárgyalt korszak illusztrált sajtójával. Alapos, minden részletre kiterjedő kutatásait kiválóan egészíti ki a kötet gazdag képanyaga, illetve a részletes lapalji jegyzetek és mutatók. Azonban a kötet majd’ minden oldalán észlelhető jelentős mennyiségű nyomdai elütés, a szöveg értelmezését megnehezítő szóhiányok vagy az éppen feleslegesen betoldott szavak, illetve a pontatlan névelőhasználat igencsak befolyásolják a mű élvezhetőségét.

BALIGA VIOLETTA LILLA

Le château de Villebon en 1642, Inventaire après le décès de Maximilien de Béthune, duc de Sully, Édité par Bernard Barbiche, Paris, 2017, Comité des travaux historiques et scientifiques (Collection de documents inédits sur l'histoire de France, série in-8°, vol. 75.) 199 p.

Lucien Febvre klasszikus tanulmánya (*Ce qu'on peut trouver dans une série d'inventaires mobiliers*, *Annales d'histoire sociale*, 13[1941], 41–54.) is már egy történetírói gyakorlatot összegezett a második világháború első éveiben, hiszen a hagyatéki összeírások kutatása ekkorra már komoly eredményeket hozott. Többek közt „A mindennapok története” (*Histoire de*

la vie quotidienne) historiográfiai műfaj is reneszánszát élte. Az *Annales* utolsó generációjához tartozó történész azonban újra ráirányította a figyelmet a dokumentum típus fontosságára, hangsúlyozottan is kiemelve a könyv-, könyvtár-, és olvasmánytörténeti hasznosítás lehetőségeit. Könyvtárny a nyomtatásban megjelent európai hagyatéki összeírások mennyisége, és komoly módszertani tanulmányok is születtek az elemzés lehetőségeiről. (Ez az *Annales*-szemlélet – román közvetítéssel? – hatott Jakó Zsigmondra is, akinek 1957-ben megjelent írása indította el a hasonló, szervezett kutatásokat Magyarországon is (*Az otthon és művészete a XVI–XVII. századi Kolozsváron, Szempontok reneszánszkori művelődésünk kutatásához = Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára*, Bukarest, Tudományos Könyvkiadó, 1957, 361–393.).

Bernard Barbiche, az *École nationale des chartes* történész professzora számos forráscsoport kiadását végezte el pályafutása során. *Maximilien de Béthune, duc de Sully* (1559–1641) Barbiche professzor életművének központi alakja. Sully, az államférfi, a diplomata, a hadmérnök, IV. Henrik francia király egyik fő embere, közismert volt a korabeli Európában, és több monográfia született életművéről – Henri Carré (1932, 1980) és Marie-Madeleine Martin (1959) után éppen a Barbiche házaspár is írt egyet (Bernard Barbiche, Ségolène de Davinville-Barbiche, *Sully, L'homme et ses fidèles*, Paris, Fayard, 1997). A mostani szövegkiadást egy terjedelmes tanulmánnyal is bevezette, amelyben részletesen elemzi az elhunyt miniszter anyagi állapotát, vagyonának összetételét, a család helyzetét, és röviden Sully könyvtárát is bemutatja (16–18. oldal). A könyvtár elemzését már korábban elvégezte egy konferencia előadásban (Bernard Barbiche, *La bibliothèque de Sully à Villebon = Sully, Le ministre et le mécène, Colloque au Lycée Henri IV, Paris, 23-24 novembre 2012*, Textes réunis par Gilbert Schrenck, Cécile Huchard, Marie-Dominique Legrand, Niort, Association des Amis d'Agrippa d'Aubigné, 2014, 217–227.).

Sully a Magyar Királyságban és Erdélyben is ismertté vált, elsősorban az európai rendezés

tervével. Az *Oeconomies royales* nem maradt ismeretlen, hiszen Európát 15 ország együttese-ként írja le. Hat nagy örökletes királyság (France, Espagne, Grande-Bretagne, Danemark, Suède, Lombardie [avec Savoie]), öt „választott” hatalom (pápaság, Empire Germanique, Pologne, Hongrie, Bohême), és négy köztársaság (Venise, Suisse, république d’Italie, républiques des Belges). Ezeknek kell egyesülni a török ellen. Önmagában az a tény, hogy a Magyar Királyságot önállóan tételezi, elnyerhette a kortárs magyar politikusok tetszését (ezt a westfáliai béke során nem sikerült elérni [1648]), de az, hogy török kiűzésének kérdésén olyan parancsolóvá tette, amelynek mentén feltehetően a francia és az osztrák megbékélés is, végképpen híveket szerzett neki a Kárpát-medencében is.

A 17. század elején született magyar arisztokrata generáció tagjai (főként Zrínyi Miklós, Pázmány Miklós, Nádasdy Ferenc) ismerték Sully tervét, könyveit. Ugyancsak ismerték azokat a szerzőket is, akik Sully kortásai voltak, vele hasonlóan gondolkodtak, és kidolgozóik voltak az államreazon elméleteknek is (Jean de Silhon, Nicolas Faret, Philippe de Béthune, Guez de Balzac, Jean Chapelain, Pierre Mathieu, Blaise de Monluc, Gabriel-Barthélémy de Garmond, Henri, duc de Rohan).

Azt várnánk, hogy Sully könyvtárában ezek a szerzők mind szerepelnek, számos művel. De nem ez a helyzet. Először is Sully könyvei közül mindössze 200 kötetet írtak össze Villebonban (143 tétel) és párizsi házában. Elképzelhető, hogy nem volt könyvgyűjtő. A villeboni kastély könyvtára mindenképpen fontos jelzés: Sully ahhoz a politikusi generációhoz tartozott, amelynek tagjai még hittek az erkölcsben, és azt is, az erkölcsnek szerepe van a politikai és a gazdasági életben is. Nem meglepő tehát, hogy több, antimachiavellista kötet is megtalálható volt abban a kastélyban, ahol életének utolsó harminc évét élte visszavonultan. A protestáns király (IV. Henrik), hugenotta minisztere nem volt kíváncsú személy XIII. Lajos udvarában.

Sully könyvtára olyan, mint egy vele kortárs magyarországi kálvinista főúré lehetett.

Archaikusnak is mondható, tekintve, hogy az ismert címek közt 70(!) ókori szerző műve. Tudjuk persze, hogy ha valaki ismerte az antikvitást, mindent tudott hatalomról, uralkodásról, társadalomról, az emberről és az erkölcsről. Így van ez ma is: teljesen mindegy melyik korszakát ismerjük részletesen a történelemnek, nincsen új a Nap alatt.

Sully könyvtára protestáns arculatú. Jean Calvin csaknem minden műve megvolt neki. Az egyházatyák közül is azok, akik a protestáns teológusoknak is fontosak voltak, élükön Szent Ágoston. A történeti művek közt sok a németalföldi szerzőségű, néhány könyv Itáliáról, de főképpen a Francia Királyság történelmi voltak a keze ügyében. Tájékozódott az újonnan felfedezett világrészekről, a törökök történetéről. Sok atlasza volt (Mercator, Ortelius, Bleau). Irodalmi ízlése nem lehetett kifinomult, lovagtörténeteken kívül másról nem ad számat a hagyatéki összeírás.

Azt is gondolhatnánk, hogy jelentős államelméleti vagy történetfilozófiai könyvtára volt, de ez a könyvanyag is sokkal szerényebb, mint, mondjuk Zrínyi Miklóssé volt. Marcus Aurelius, az antook sztoa erkölcsstana mellett megvolt persze Macchiavelli egy műve, Philipp Camerarius, Alessandro Piccolomini, Jean Bodin, Guillaume Du Vair, és Michel Montaigne néhány munkája is.

Bernard Barbiche idézett monográfiájában egy külön fejezetet írt „*Sully: un huguenot irénique*” címmel. Valóban, nem csupán Philippe de Mornay, Sieur du Plessis-Marly alapművének jelenléte (*Institution*) igazolja ezt, hanem gondolkodása általában. Ez a tolerancia nem egyszerűen a politikusi gyakorlatból származik nála, hanem a valóban archaikusnak mondható olvasmányanyag alapján nem is válhatott volna mássá.

MONOK ISTVÁN

Magyarország bibliographiája 1712–1860, IX, Pótlások Petrik Géza Magyarország bibliographiája 1712–1860 című művéhez, 1701–1800 között megjelent magyarországi (és külföldi magyar nyelvű) nyomtatványok, A kötetet összeállította és szerkesztette Ko-